

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOG

Andy Jelčić

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb

© 2018 Leykam international d.o.o., Zagreb

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI.

Naslov originala: „Suchbild mit Katze“

© Deuticke im Paul Zsolnay Verlag Wien 2016

Objavlivanje ovog djela omogućeno je uz potporu književne mreže TRADUKI, čiji su članovi Savezno ministarstvo za Europu, integraciju i vanjske poslove Republike Austrije, Ministarstvo vanjskih poslova Savezne Republike Njemačke, Švicarska zaklada za kulturu Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (po nalogu Ureda saveznog kancelara Republike Austrije), Goethe-Institut, Javna agencija za knjigu Republike Slovenije (JAK), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Resor za kulturu Vlade Kneževine Liechtenstein, Zaklada za kulturu Liechtenstein, Ministarstvo kulture Republike Albanije, Ministarstvo kulture i informiranje Republike Srbije, Ministarstvo kulture Republike Rumunjske, Ministarstvo kulture Republike Crne Gore, Sjam knjiga u Leipzigu i Zaklada S. Fischer.

traduki

Objavlivanje knjige finansijski su potpomogli Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Grad Zagreb i Bundeskanzleramt Österreich – Kunstsektion.

ISBN 978-953-340-062-4

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000987234.

Tiskanje dovršeno u veljači 2018.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Shutterstock

Peter Henisch

Pronađi mačku

roman

Prijevod s njemačkoga
Andy Jelčić

Zagreb, 2018.

Leykam international

za nas

I.

Oznaka jednosmjerne ulice na njezinoj suprotnoj strani. Svakoga jutra kada otvorim prozor vidim taj znak obveznoga smjera. Bijelu strelicu s crnim slovima na plavoj podlozi. Strelica pokazuje nizbrdo.

Nije to velika *strmina*, ali ide se nizbrdo. Još stotinu metara i ulica završava. Ne završava kao slijepa ulica, nego jednostavno izlazi na Währinger Straße. Ispred toga mjesta nalazi se znak „stop“, no mogu ga vidjeti samo ako se jako nagnem kroz prozor.

Što ne bih trebao činiti. Ožiljci od operacije još prilično zatežu. Znak „stop“ uopće ne moram vidjeti, mogu ga i zamisliti. Bijelo na crvenom. STOP, kaže. No nije važno. Zapravo me se to i ne tiče. Nisam vozač.

Eto. Uopće ne moram razmišljati u smjeru toga znaka. Ja bih radije išao gore, u drugome smjeru. Onamo se ide blago uzbrdo, sve do Kreuzgasse i dalje. A ondje, s druge strane uzvisine iza koje nekih večeri zalazi vrlo crveno Sunce, trebalo bi, da se mene pita, biti more.

Kako smo u ono doba tražili more, Eva i ja. Ona je automobilom, starim Renaultom, s ceste skrenula na poljski put. I onda je, kada je ovaj postao sve neravnijim, parkirala. Na rubu polja. Jesu li ono bili klipovi kukuruza ili suncokreti?

Ostavili smo automobil ondje i nastavili pješice. More, za koje nam se još s ceste učinilo da mu vidimo komadićak, ubrzo se trebalo pojaviti pred nama. Doduše, smjer kamo nas je vodio poljski put nakon nekoliko stotina koraka malo se promijenio, tako da je sada lanac brežuljaka priječio pogled na komadić plavetnila. No bio je to lanac niskih brežuljaka i više ne može trajati dugo dok ponovno ne ugledamo more.

Tako smo nastavili dalje, i doista: nakon nekog vremena ponovno smo *vidjeli* more. No staza je još nekoliko puta mijenjala smjer. Ponekad bismo vidjeli more ili ono što smo smatrali da ono jest, a onda ga ponovno ne bismo vidjeli. Ne može više biti daleko, rekli smo jedno drugome, stići ćemo već nekako onamo.

Pogled će se otvoriti iznenada i more će biti pred nama, govorili smo jedno drugome. Međutim, postupno smo ožednjeli. Imamo li još bocu mineralne vode u automobilu? Čini mi se da imamo. No nismo se sjetili ponijeti je na kratak put do mora, kako smo mi to mislili.

A onda ta žena s krčagom na glavi. Vrlo vitka, uspravna hoda. Na glavi je nosila krčag poput amfore. Vjerojatno gline- ni, u svakome slučaju jednake boje kao što je bila i zemlja pod našim nogama. Velika žena u dugoj crnoj haljini. Ili je haljina bila plava? Ako i jest bila plava, tada je bila tamnoplava. Ta haljina što vijori na vjetru u našem sjećanju. Kao i njezina kosa. Ta duga, crna kosa, kaže Eva.

No nije li kosu pokrivala marama? Vrlo je vjerojatno da je nosila maramu. Svejedno, rekla je Eva. Sjeća se duge, crne kose, možda s nekoliko sijedih pramenova.

Ta žena – zašto joj se nismo obratili? Prošla je pored nas vrlo uspravna pod vrčem. No kako mi se sada čini, na određenoj udaljenosti. Nismo joj se mogli ni obratiti, morali bismo je zvati.

I vjerojatno nismo bili baš ni sigurni je li stvarna. Žena od krvi i mesa u dugoj haljini što vijori na vjetru ili samo prikaza...

Ali more... Jesmo li onda ipak pronašli more? Nismo. Naposljetku smo bili sretni što smo pronašli i auto.

Plavi znak za jednosmjernu ulicu na sivome metalnom stupu. Kada sja sunce, njegova sjena se pomiče s pločnika na ulicu. Ulica je ispred prozora u prizemlju uz koji stojim. Popravljeni, šareni asfalt i dvije vrste ulične površine.

Oko jedanaest ujutro sjena doseže rešetku kanalizacije. Ispod nje protječe nadstvođeni potok. Pripitomljen. Ponižen do razine odvodnoga kanala. No ponekad ga svejedno čujemo kako žubori.

Ako već nema mora s one strane Kreuzgasse, barem postoji podzemni potok. Navodno pod površinom toga okruga ima mnogo potoka. Predodžba da živimo na obali žuborava potoka... Mora da je to bio simpatičan okoliš.

Stojim na prozoru i gledam na ulicu. Veliko i malo kame-nje kolnika. Kaldrma. Dvadeset metara kaldrme da bi auto-mobili usporili. One koji svejedno jure uspornici uzdrmajaju.

Svi prozori kroz koje sam već gledao. Tijekom mojega života nije ih bilo malo. Većina ih je bila u Beču i okolici, nekoliko ih je bilo drugdje. Prozori s pogledom u zelenilo ili sivilo, prozori s pogledom na more ili bez njega.

No prvi koji mi pada na pamet jest istaknuti prozor u trećemu okrugu.

Adresa: Beč III, Keinergasse 11, ugao s Heinburger StraÙe. Ondje se nalazio stan gdje se probudila moja svijest. Ono što je bilo prije, u prve dvije ili tri godine, vrlo je nejasno.

Isprva, dok su na Beč padale bombe, navodno sam s majkom bio u Gmündu, gore u Waldviertelu. Zatim smo neko vrijeme živjeli kod bake, u blizini Naschmarkta. I to znam više iz priča nego iz vlastita sjećanja. Postoji, doduše, nekoliko slika koje mi se ponekad pojavljuju u snovima, no to je film s brojnim zatamnjenjima.

Ipak, jedno je sjećanje prilično svijetlo: stojim, zapravo klečim, na istaknutome prozoru. Klečim na stolici koju mi je majka onamo postavila. A vjerojatno mi je na nju stavila i jastuk. Istaknuti prozor, erker, malen je prostor, kao stvoren za mene i nalazi se u jednome od kutova naše takozvane velike sobe. Ta soba nije zaista velika, ali je naša najveća. Zapravo je to i jedina soba jer inače u našem stanu postoje samo još predsoblje, kuhinja i djevojačka sobica.

Stan u kojemu živim s roditeljima i mačkom smatra se dvosobnim. No druge sobe više nema. Kažu da se ta soba srušila. Navodno se to dogodilo posljednjih dana rata ili čak već u prvim poratnim danima: noć je bila olujna, zidovi načeti bombom koja je srušila susjednu kuću popustili su, grede su izgubile nosivost – no tada su tu još živjeli drugi ljudi.

Dakle, klečim uz istaknuti prozor, na stolici koju mi je onamo postavila majka, na jastuku, zato da me ne bole koljena ili zato da bih na pravoj visini mogao dosegnuti do prozorske daske. Laktove sam oslonio na dasku, a bradu položio u dlanove. I gledam van, odnosno točnije nadolje – živimo na polukatu, u *mezaninu*, kako se to tada još nazivalo. Nije baš visok, ali ipak je očiste drukčije nego u razizemlju.

Mačka, crna s iznimkom bijele točke na prsima, sjedi pored mene na prozorskoj dasci; povremeno na obrazu osjetim njezine brkove. Gledamo pješčani prostor pred kućom koji prekida Hainburger StraÙe. Lijevo asfalt još doseže do ugla s

gostionicom, čije sam ime zaboravio, na jednoj strani i praonicom *Labud*, nad čijim vratima zaista visi ploča s prikazom labuda, na drugoj strani. Desno asfalt ponovno započinje tek u visini kina „Capitol“, zgrade ravnoga krova po kojemu šću golubovi.

Ispred istaknutoga prozora nalazi se limom prekrivena istaka koja mora da je prije rata sezala do prozora susjedne sobe. Srušene sobe koja je jednostavno pala na gomilu građevinskoga otpada. Tada se odlomio i komad istake, pa prema svojem sadašnjem kraju ona postaje sve strmijom. No ne bih se trebao nagnjati predaleko van.

Može se vidjeti dovoljno toga ako gledam ravno pred sebe. Preko pjeskovita prostora koji se tada protezao gotovo do Erdbergstraße. Prosjeci među nizovima kuća, gomile građevinskog otpada, koji izgledaju već gotovo tako kao da prirodno pripadaju ovamo. Pogled seže sve do škole kamo ću ići godinu ili dvije poslije.

U tome sjećanju kao da je ljeto jer vidim djecu kako se igraju skrivača po brežuljcima građevinskih ostataka, između procvaloga korova, većina bosonoga. Jedna ih djevojčica traži, što znači da prvo očiju pokrivenih rukama stoji u kutu i broji do deset. U međuvremenu ostali trče da bi se sakrili. Djevojčica je polako odbrojila do pet, a onda, od šest, sve brže – sedam, osam, devet, deset, idem! i vjerojatno je već prije provirila između ne posve skupljenih prstiju jer je vrlo odlučno potrčala prema sanduku s pijeskom za posipanje zimi, iza kojega se sakrio jedan od dječaka.

Dolje ne vidim samo djecu, nego dakako i odrasle. Većina žena, također i one mlađe, nose rupce na glavama, dok većina muškaraca nosi šešire i izgleda staro. Neki se kreću

na štakama zato što su *izgubili* nogu, kako se tada opisivala činjenica da im je otrgnuta ili je morala biti amputirana zato što je bila nepopravljivo nastrijeljena. Prazna nogavica tada bi bila podignuta do koljena ili kuka i ondje pričvršćena. Vidim i muškarce s tamnim naočalama, zato što su slijepi. Poslije, kada su sunčane naočale došle u modu, bilo je potrebno dugo vremena dok se nisam naviknuo na to da ljudi koji skrivaju oči iza tamnih stakala svejedno i dalje sretno vide.

Promet na ulicama? Ne, prometa na ulicama krajem četrdesetih ovdje gotovo da i nema. U središtu grada ga ima, *u gradu*, kako se govorilo, ondje ima nešto prometa. U prvome okrugu gdje vozila svih četiriju okupacijskih sila pokazuju svoju nazočnost. No to je na drugome kraju svijeta.

Dakle nema prometa na ulicama. U svakome slučaju, praktično nema automobilskega prometa. Konjske zaprege. Kao prvo i najvažnije, mljekarska kola. Rano ujutro, u praskozorje. Tada sam još u postelji i čujem ih u polusnu; udarci konjskih kopita imaju u sebi nešto poznato, blisko.

Kola s pivom ne dolaze svakoga dana, no kada dođu, to je uglavnom prijedodne, dakle u doba dok već stražarim na svojemu prozorskom mjestu. Vuku ih čvrsti haflingeri kojima raščupana duga dlaka zgodno prekriva kopita. Od Erdbergstraße kočijaš vozi poprijeko preko trga, ne očekujući promet iz suprotnoga smjera. A onda, kod praonice, nakratko ulazi u Hainburger StraÙe. Zatim dolazi okret, pri kojemu kola prvo vidim odostraga, sa svim bačvama naslaganima u teretnome prostoru, koje se začudo ne skotrljaju na ulicu. Sada vidim kola ponovno od naprijed, vidim kako kočijaš kratko vuče uzde, uz glasni „brrr!“, tako da mu zadržti žučkasti brk, i daje znak konjima da stanu tako da se kola zaustave usporedno s pločnikom, pored gostionice.

Cisterna za pranje ulica jedino je motorizirano vozilo koje se pojavljuje u tim ranim sjećanjima na pogled kroz istaknuti prozor. Dolazi ljeti i sada ponovno vidim djecu koja se dolje na trgu igraju skrivača ili lopova i žandara. Kada se pojavi cisterna, kamion s velikim spremnikom za vodu iz čijih ventila voda u blistavim mlazovima prska ulicu i vlaži suhi pijesak, ona oduševljeno klikćući potrče za njim. Puštaju da ih popraska i ništa im ne smeta, ili im čak pričinjava zadovoljstvo kada se gimnastičke gaćice ili lagana odjeća na njima smoe i prilijepe za tijelo tako da se pod njima naslućuju određeni obrisi.

Je li tu i Friedi? Nisam baš siguran. Sigurno je samo to da bi se odlično uklopila. Friedi bi također trčala za cisternom. U kratkoj (zelenoj?) haljinici, koju bi voda također malo poprskala.

Friedi je bila kći nadstojnice, gospođe Neubauer. Kako samo trči poprijeko preko trga prema našoj kući. Zastala je, možda zato što osjeća moj pogled ili jednostavno zato što me vidi na prozoru. Nakratko okreće okruglo lice prema meni, lukavo se nasmiješi i onda nestaje za ugao.

Mačka ustaje i izlazi na prozorsku klupčicu. To čini počešće. Spretna je i u tome uspijeva. Oprezno stavlja jednu šapicu pred drugu. Želi gledati golubove na krovu kina „Capitol“ s malo manje udaljenosti.

Zatim sjedi vani na toj isturenoj promatračnici. Posve usredotočena. Oči joj pretražuju okoliš. Uši osluškuju. Potpuno je fiksirana na ptice preko puta. Pritom joj donja čeljust počinje vibrirati.

Postupno te pokrete počinje pratiti tiho štektanje. To onda zvuči gotovo tako kao da mačka prosvjeduje. No vjerojatno

taj zvuk označava izvjesno uzbuđenje. Lovački nagon koji su potaknule te blesave ptice s druge strane ulice, a ne može ga neposredno zadovoljiti.

Ne, tako još dakako ne razmišljam u ovim godinama. Iako mislim da ponešto od toga osjećam. Ne želim tvrditi da se mogu potpuno zamisliti u mačjemu krznu. No osjećam se vrlo bliskim mački, iako sada sjedi nekoliko metara udaljena od mene.

Od djeteta koje bi rado bilo mačka. Odnosno mačak. Jer riječ je o muškome djetetu, Peteru. Ili da dječaka što stoji ili kleči na prozoru radije nazovem Paul? Peter ili Paul, koji se osjeća vrlo bliskim mački i s njom gleda kroz prozor.

Gotovo rodbinski bliskim. Ponekad sanja da mu je mačka sestra. Zajedno leže u košari. Ili je to samo kutija s nekoliko rasprostrtih komada tkanine? Svejedno. Unutra je lijepo, toplo i mekano.

Posebno topla i mekana bila je majka mačka, koja im se tada činila vrlo velikom. Velika mačka uz koju se moglo priljubiti. Međutim, mora da je bilo još braće i sestara. Ponekad je bilo velikoga naguravanja oko sisa.

No onda, kada bi bili siti i gotovo opijeni slatkim mlijekom, sve je bilo dobro. Sjećanje na zajedničko pređenje. To je bilo gotovo najljepše. Vrhunac tih snova. Bilo je gotovo šteta iz njih se probuditi.

Golubovi su se inače ponašali vrlo smiješno. Revnost kojom mužjaci trčkaraju za ženkama... Kojima je to isprva, tako to barem izgleda, samo gnjavaža... Zbog toga sitnim nožicama trčkaraju sve brže i brže, ponekad nenadano mijenjajući smjer, no rijetko odlepršaju.

Da, tako je to na svijetu!, govori mi majka. Mama, koja iznenada stoji iza mene. Uopće je nisam čuo kako ulazi u sobu. No sada je tu i miluje me po kosi.

Mačka, kaže, ne bi trebala izlaziti tako daleko van po limu. Murli!, zove je. Idemo unutra! I to odmah! I mačka poslušna, iako – tako to izgleda zato što vibracije donje čeljusti i štektanje ne prestanu odmah – uz prosvjed. Eto!, kaže majka i zatvara prozor.

Alternativa je kuhinjski prozor. Ondje mačka i ja gledamo u dvorište. Ondje se nalazi prečka za isprašivanje sagova i kante za smeće. Ograđeno je zidom od nekada crvene, a protokom vremena posivjele opeke.

Dolje je uglavnom malo vlažno. To se osjeti jer vlaga i lagani miris plijesni uzdižu se i gore do nas. Po kutovima raste mahovina, u jednome kutu razrasle su se koprive. No nadstojnica ih neće iščupati jer skuhanju li se, gotovo su jednako dobre kao i špinat, a sušene mogu biti zamjena za kavu.

Ponekad se dolje u dvorištu pojave zanimljivi ljudi. Primjerice suhonjavi starac koji prikuplja prnje i kosti koje vuče za sobom u kolicima. *Dronjci, kosti*, uzvikuje, pa ga zato i zovu *Kosta*. Nešto poput potrošačkoga društva tada se još nije moglo zamisliti: uporabiti su se mogle čak i kosti više puta prokuhane za juhu, kao i najbezzvredniji ostaci.

Često dolazi i brusač škara. I on svoj dolazak najavljuje karakterističnim pjevuckavim uzvicima. Stigao je brusač škara!, grleno poje, postavljajući svoje oruđe, brusni kamen učvršćen između dvaju željeznih nosača, na mjestu gdje je asfalt koliko je to moguće ravan. Začudo, nazivaju ga brusačem škara, iako također, i to pretežito, brusi i *noževe*. Kada zavrti brusni kamen pedalom i začuje se zvuk brušenja, frcaju iskre.

A onda svirači: recimo sjedokosi s harmonikom. On svira i pjeva pjesme čije tekstove napola razumijem. O mornarima ili vojnicima koji negdje u tuđini čeznu za domovinom. Ili o ženi imenom Lili Marleen koja ispred ili iza vojarne stoji pod uličnom svjetiljkom.

Dolaze i neki koji pjevaju na stranim jezicima. Uz pratnju glazbala koja ipak dolaze s nekoga drugog mjesta. Posebno mi se sviđa što ne razumijem što pjevaju. I to što je s njima žena što pleše i zvoni zvončićima pričvršćenima za narukvice i lančice na nogama.

Majka mi za svirače daje nekoliko groša čvrsto umotanih u novinski papir. Takve ih smijem baciti u dvorište. Harmonikaš zahvaljuje tako što skida šešir i pokaže ćelavu glavu s vijencem sijede kose, koja zasjaji na suncu. Plesačica zabaci glavu i nasmiješi se ustima kojima nedostaje nekoliko prednjih zuba.

Friedi i meni također nedostaju po dva prednja zuba. No to je nešto drugo. To su mliječni zubi. Tek će poslije doći pravi zubi, kažu nam. Tamnokosoj plesačici neće, međutim, narasti više zuba.

Friedi: kći nadstojnice, gospođe Neubauer. Djevojčica živih očiju i okruglih obraza. Njezine majke, gospođe Neubauer, sjećam se više kao mršave. Stan obitelji Neubauer točno je nasuprot našem, na drugoj strani dvorišta – dok sam naslonjen na dasku kuhinjskoga prozora ponekad vidim gospođu Neubauer kako radi u kuhinji.

Gospođa Neubauer: mršava i *ispijena od brige*. Te riječi koriste moji roditelji kada, mahom ispod glasa, govore o njoj. Jadna žena, jamačno joj nije lako! S dvoje djece (Friedi i njezinim većim bratom Ottijem) te suprugom koji svako toliko nema posla – jad!

No gospođa Neubauer ima lijepu kosu. Vidim kako skida rubac i podlakticom briše znoj. Kosa joj je gotovo bakreno crvena, danas bi je smatrali atraktivnom. No u ono doba crvena je kosa bila nešto što se radije skrivalo, a gospođa Neubauer, nakon što je obrisala znoj, odmah pokriva kosu, bilo zato što je tako red, bilo zato što tu ne samo neobično crvenu, nego i neobično dugu kosu ne želi izložiti isparenjima kuhinje.

Dok sam naslonjen na dasku kuhinjskoga prozora i gledam preko u stan Neubauerovih, crvenokosu gospođu Neubauer vidim tek usput. Ondje, dakako, prije svega želim vidjeti Friedi. A ona se počešće pojavljuje na prozoru nasuprot. Moguće je da jednako rado gleda prema meni kao i ja prema njoj.

No jamačno želi vidjeti i mačku, Murli, s bijelom točkom na prsima. U tome trenutku, koji mi se sada čini vrlo prisutnim, iako je odavno prošao, zatvorenih ili barem žmirkavih očiju sjedi pored mene. Dolje u dvorištu ima štakora, koji ondje ponekad prilično slobodno trčkaraju amo-tamo, no u tome lijepom trenutku mačku ne zanimaju štakori u sjeni: sunča se.

Da, sunča se, mačka, njezino krzno koje milujem toplo je i mirisno. Dvorište je doduše uglavnom u sjeni, no na naše mjesto na prozoru u kasno prijepodne ili rano poslijepodne još pada nešto Sunčevih zraka. Na nepunih pola sata čak se i dolje, ispred podrumskih prozora s rešetkama, pojave sunčana mjesta. Tada štakori, kojima se to također sviđa, još radije izlaze na svjetlo.

Štakori se igraju. No možda to što rade i nije igra. Četiri mi je ili pet godina, čak možda i šest, i imam određene slutnje. Gospođa Neubauer postavila je otrov za štakore, no čini